

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ОБРАЗАЦ 6.

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

-обавезна садржина- свака рубрика мора бити попуњена

(сви подаци уписују се у одговарајућу рубрику, а назив и место рубрике не могу се мењати или изоставити)

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију 12. јуни 2019. године, Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>1. Проф. др Родољуб Етински, редовни професор (у пензији), ужа научна област: међународноправна, 27. 3. 1992., Правни факултет Универзитета у Новом Саду, председник Комисије.</p> <p>2. Проф. др Ивана Крстић, редовни професор, ужа научна област: међународноправна, 13. 3. 2019., Правни факултет Универзитета у Београду, члан Комисије.</p> <p>3. Проф. др Сања Ђајић, редовни професор, ужа научна област: међународноправна, 1. 10. 2013., Правни факултет Универзитета у Новом Саду, члан Комисије и ментор.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Александар, Драган, Годоровић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 12.11.1989. Кикинда, СФРЈ (СР Србија)</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Правни факултет у Универзитета у Новом Саду, мастер академске студије, општи смер, мастер правник</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија Година 2013., докторске академске студије - јавно право</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: /</p>
<p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: /</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<p>7. „Начело супсидијарности у пракси Европског суда за људска права”</p>

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација „Начело супсидијарности у пракси Европског суда за људска права” Александра Тодоровића има 8 делова (увод, закључак и шест поглавља распоређених у деловима 1 до 6 рада), као и списак литературе, извора права и судске праксе, те прилог у ком се налазе две табеле са подацима добијеним научним истраживањем. Укупан број страница је 446, од чега су 324 странице интегралног текста. Укупан број фуснота је 877. Укупан број референци је 417. Дисертација је писана ћириличним писмом, (фонт 12, *Times New Roman*; фусноте укупно 877 - фонт 10). Дисертација садржи насловну страну и кључну документацијску информацију, садржај, сажетак на српском и енглеском језику и списак литературе. У наставку следи преглед садржаја.

Садржај**УВОД**

ДЕО ПРВИ.....

1. ОДРЕЂИВАЊЕ ПОЈМА СУПСИДИЈАРНОСТИ.....

1.1. Проблеми дефинисања појма супсидијарности.....

1.2. Аналитичко-синтетички приступ проблему

1.3. Заједничке карактеристике у одређивању супсидијарности

1.4. Различитости у одређивању супсидијарности

1.5. Извођење дефиниције

1.6. Позитивни и негативни аспекти супсидијарности

ДЕО ДРУГИ.....

1. ПОРЕКЛО И РАЗВОЈ КОНЦЕПТА СУПСИДИЈАРНОСТИ.....

1.1. Формирање концепта супсидијарности у оквиру социјалног учења Католичке цркве

1.2. Политички и морални аспекти супсидијарности као материјални извори супсидијарности у праву

1.3. Инкорпорација супсидијарности у правни систем – развој супсидијарности као правног начела

1.4. Супсидијарност у међународноправном контексту

1.4.1.	<u>Опште напомене</u>
1.4.2.	<u>Супсидијарност у оквирима Европске заједнице</u>
1.4.3.	<u>Супсидијарност у оквиру Европске уније</u>
<u>ДЕО ТРЕЋИ</u>	
<u>1. ОПШТИ ПРЕГЛЕД, СТАТИСТИЧКА АНАЛИЗА И КЛАСИФИКАЦИЈА СУДСКЕ ПРАКСЕ У ДОМЕНУ НАЧЕЛА СУПСИДИЈАРНОСТИ</u>	
1.1.	<u>Супсидијарност у терминологији Суда</u>
1.2.	<u>Удео пресуда у којима се Суд позива на начело супсидијарности</u>
1.3.	<u>Учесталост упућивања на супсидијарност у пракси Суда</u>
1.4.	<u>Упућивање на супсидијарност и исход поступка</u>
1.5.	<u>Структура судске праксе у домену супсидијарности</u>
1.6.	<u>Структура судске праксе у домену супсидијарности и ставови правне теорије о извођењу начела супсидијарности из те праксе</u>
1.6.1.	<u>Три поља примене начела супсидијарности у пракси Суда – критички осврт</u>
1.6.2.	<u>Три поља примене начела супсидијарности у пракси Суда – модификовани приступ</u>
<u>ДЕО ЧЕТВРТИ</u>	
<u>1. УСЛОВИ СУПСИДИЈАРНЕ НАДЛЕЖНОСТИ СУДА</u>	
<u>1.1. ЛОКАЛНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ КАО УСЛОВ СУПСИДИЈАРНЕ НАДЛЕЖНОСТИ</u>	
1.1.1.	<u>Општа разматрања</u>
1.1.2.	<u>Супсидијарна улога Суда и услов искориштености локалних правних лекова</u>
1.1.3.	<u>Начело супсидијарности и право на делотворни правни лек</u>
1.1.4.	<u>Позитивна и негативна линија кретања супсидијарности у вези са члановима 13 и 35 став 1 Конвенције</u>
<u>1.2. ПОЈАМ ЗНАЧАЈНИЈЕГ ОШТЕЋЕЊА КАО УСЛОВ СУПСИДИЈАРНЕ НАДЛЕЖНОСТИ СУДА</u>	
1.2.1.	<u>Општа разматрања</u>
1.2.2.	<u>Однос између начела супсидијарности и услова постојања значајнијег оштећења</u>
1.2.3.	<u>Заштитне одредбе из члана 35 став 3б Конвенције</u>
1.2.3.1.	<u>Да ли интереси поштовања људских права захтевају испитивање суштине представке?</u>
1.2.3.2.	<u>Да ли је случај претходно са дужном пажњом размотрен од стране домаћег суда?</u>
<u>2. ГРАНИЦЕ СУПСИДИЈАРНЕ КОНТРОЛЕ СУДА</u>	
<u>2.1. ПОЉЕ СЛОБОДНЕ ПРОЦЕНЕ И ГРАНИЦЕ СУПСИДИЈАРНЕ КОНТРОЛЕ СУДА</u>	
2.1.1.	<u>Општа разматрања о теоријским ставовима о пољу слободне процене</u>

2.1.1.1. Ставови о пољу слободне процене у односу на које је остварен потпуни консензус у правној теорији.....	
2.1.1.2. Ставови у односу на које је остварен висок степен консензуса у правној теорији	
2.1.1.3. Ставови у односу на које постоји оштра подела у правној теорији	
2.1.2. Правна природа поља слободне процене	
2.1.3. Однос поља слободне процене и начела супсидијарности.....	
2.1.4. Европски консензус: коректив поља слободне процене или тест компаративне предности?	
2.1.5. Новија пракса Суда: процедурална рационализација поља слободне процене.....	
2.2. ПРАВИЛО ЧЕТВРТЕ ИНСТАНЦЕ И ГРАНИЦЕ СУПСИДИЈАРНЕ КОНТРОЛЕ СУДА	
2.2.1. Општа разматрања	
2.2.2. Надлежност Суда и правило четврте инстанце.....	
2.2.3. Позиција Суда у контролном механизму и правило четврте инстанце.....	
2.2.4. Поступање Суда <i>de novo</i>	
3. ГРАНИЦЕ СУПСИДИЈАРНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ СУДА ДА УТВРДИ САНКЦИЈУ ЗА ПОВРЕДУ КОНВЕНЦИЈЕ..	
3.1. ПРАВИЧНО ЗАДОВОЉЕЊЕ	
3.1.1. Структура и основне карактеристике судске праксе којом Суд доводи у везу начело супсидијарности и право на правично задовољење.....	
3.1.2. Однос начела супсидијарности и института правичног задовољења	
3.2. ПОЈЕДИНАЧНЕ МЕРЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ ПОСЛЕДИЦА ПОВРЕДЕ	
3.2.1. Препоруке појединачних мера за отклањање последица повреде	
3.2.2. Обавезне појединачне мере за отклањање повреде – неновчаног катактера	
3.3. ОПШТЕ МЕРЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ ПОСЛЕДИЦА ПОВРЕДЕ	
3.4. ПИЛОТ ПРЕСУДЕ.....	
3.4.1. Општа разматрања	
3.4.2. Правни основ за доношење пилот пресуда	
3.4.3. Поступак доношења пилот пресуда.....	
3.4.4. Однос пилот пресуда и начела супсидијарности.....	
3.5. ПРИВРЕМЕНЕ МЕРЕ.....	
3.5.1. Појам и правни основ привремених мера	
3.5.2. Услови за изрицање привремених мера	
ДЕО ПЕТИ.....	

ПРИКАЗ ОСНОВНИХ ПРАВНО-ТЕОРИЈСКИХ СТАВОВА О ОДНОСУ НАЧЕЛА СУПСИДИЈАРНОСТИ СА КОНТРОЛНИМ МЕХАНИЗМОМ КОНВЕНЦИЈЕ	
1.1. Ставови правне теорије о извођењу начела супсидијарности из текста Конвенције и праксе Суда	
1.2. Правна и политичка природа супсидијарности у контролном механизму Конвенције	
1.3. Однос начела супсидијарности контролног механизма Конвенције и начела супсидијарности у другим правним системима	
ДЕО ШЕСТИ	
НАЧЕЛО СУПСИДИЈАРНОСТИ И ПРОЦЕС РЕФОРМЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА	
1.1. Разлози за отпочињање реформе Европског суда за људска права	
1.2. Од конференције у Риму до Протокола број 14	
1.3. Протокол број 14	
1.3.1. Функционална реформа Суда	
1.3.2. Повећање прага приступачности Суду	
1.4. Од Протокола 14 до Декларације из Брајтона	
1.4.1. Конференција у Интерлакену	
1.4.2. Конференција у Измиру	
1.5. Конференција у Брајтону	
1.6. Протокол 15	
1.7. Протокол 16	
1.8. Наставак процеса реформе, конференције у Бриселу и Копенхагену – затварање круга	
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	
ПРИЛОЗИ	
Табела број 1	
<i>Објашњење уз табелу:</i>	
Табела број 2	
<i>Објашњење уз табелу:</i>	
ЛИТЕРАТУРА	
Књиге, уџбеници и монографије:	
Научни чланци и саопштења:	
Историјски извори:	
Извори међународног карактера:	

а) Документи Савета Европе.....

б) Остали документи

Правни извори немеђународног карактера:

Судска пракса Европског суда за људска права:.....

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У **уводу** су приказани циљеви истраживања као и полазне хипотезе, такође су описане и методе истраживања након чега је презентована и структура рада. У уводном делу докторанд истиче да се Европски суд за људска права већ дуже време суочава са великим бројем представки о којима није у стању да одлучи благовремено, услед чега је у току реформа контролног механизма права и слобода гарантованих Конвенцијом. Управо у поступку те реформе, докторанд проналази да начело супсидијарности игра веома значајну улогу. Упућујући на примере различитих института у оквиру реформе (и спољашње и унутрашње), докторанд указује да начело супсидијарности у пракси Европског суда за људска права може деловати и у негативном и у позитивном правцу. Негативно деловање начела супсидијарности одређено је спуштањем надлежности за обављање конкретног задатка са нивоа међународног суда као хијерархијски више инстанце на ниво држава уговорница које су у систему контроле људских права хијерархијски ниже, док је позитивно деловање начела супсидијарности окарактерисано подизањем надлежности за обављање конкретног задатка са нижег на виши ниво власти. Уочена дихотомија у деловању начела супсидијарности касније се развија у деловима дисертације који следе.

Део први дисертације односи се на одређивање појма супсидијарности. У првом делу докторанд приступа дефинисању начела супсидијарности тако што полази од различитих теоријских приступа седам различитих аутора који су у досадашњој правној теорији дали највећи допринос одређивању тог појма. Докторанд анализом правне теорије најпре утврђује које се заједничке карактеристике у одређивању супсидијарности проналазе код релевантних аутора, да би након тог утврдио и разлике у дефинисању тог појма код различитих аутора. Издвајањем битних елемената и њиховом појединачном анализом, докторанд део први дисертације закључује пружањем дефиниције супсидијарности као полазне тачке за даље истраживање.

Део други дисертације посвећен је приказу историјског развоја концепта супсидијарности и компаративноправној анализи начела супсидијарности у различитим правним системима. У другом делу дисертације докторанд хронолошки приказује различите изворе правне и политичке природе у којима се супсидијарност први пут јавља. Након тога, докторанд идентификује и правне системе у којима се наилази на концепт супсидијарности.

Део трећи дисертације приказује резултате емпиријског истраживања. За потребе дисертације, а у одсуству релевантне статистике, докторанд је испитао и анализирао све пресуде Европског суда за људска права у којима се овај Суд позива на начело супсидијарности. У делу трећем дисертације указује се на то да у досадашњој пракси Суда, постоји укупно 1.359 пресуда у којима се помињу термини „супсидијарност“ и/или „супсидијарно“ од чега се у 925 пресуда разматра супсидијарност као начело прерасподеле надлежности између Суда и држава чланица Конвенције. Од тих 925 пресуда, 783 чине оне у чијем се образложењу могу наћи разматрања начела супсидијарности док 141 пресуда у свом образложењу не садржи разматрања о супсидијарности, већ је супсидијарност код њих разматрана у оквиру издвојених мишљења. У преосталим пресудама термини „супсидијарност“ и „супсидијарно“ користе се за означавање различитих других појмова попут: „супсидијарног тужиоца“, „супсидијарне санкције“, „супсидијарног законодавства“. У односу на релевантне пресуде, докторанд даље пружа статистички приказ о структури

судске праксе у домену супсидијарности тако што истиче да се у досадашњој пракси Суд позивао на начело супсидијарности у примени различитих института и доктрина: правило четврте инстанце, доктрина поља слободне процене, институт правичног задовољења, значајније оштећење, делотворно правно средство и правило о искориштености локалних правних лекова. На крају овог дела докторанд истиче да статистика показује да примена начела супсидијарности има и практичан утицај на исход поступка, јер је истраживање показало да државе уговорнице имају скоро три пута веће шансе да успеју у спору уколико се у пресуди Суд позове на начело супсидијарности.

Део четврти дисертације подељен је у три поглавља: услови супсидијарне надлежности Суда, границе супсидијарне контроле Суда и границе супсидијарне интервенције Суда. Свако поглавље обухвата више института из Конвенције и праксе Суда који су груписани у зависности од фактора на који утичу на начин на који Суд врши своју надлежност у складу са начелом супсидијарности.

Прво поглавље четвртог дела бави се институтима који одређују услове супсидијарне надлежности Суда. У оквиру тог поглавља докторанд анализира судску праксу и правну теорију која се односи на услове допуштености којима је прописана обавеза искориштености локалних правних лекова и значајније оштећење, као и на члан 13 Конвенције којим се гарантује право на делотворни правни лек на националном нивоу.

Друго поглавље четвртог дела дисертације обухвата институте којима се одређују границе супсидијарне контроле Суда. Друго поглавље у себи обухвата две целине од којих је свака посвећена по једном институту које Суд у својој пракси примењује како би истакао да је његова контролна надлежност ограничена концептом супсидијарности. У овом поглављу докторанд најпре испитује доктрину поља слободне процене, њену природу као и везу ове доктрине са начелом супсидијарности да би потом указао и на нове тенденције у процедурализацији ове доктрине. Након испитивања и анализе поља слободне процене, докторанд приступа анализи правила четврте инстанце и односа тог правила са супсидијарном контролном функцијом Суда.

Треће и последње поглавље четвртог дела тиче се граница супсидијарне интервенције Суда да утврди санкцију за повреду Конвенције. У наведеном поглављу докторанд пружа анализу и приказ развоја судске праксе у домену различитих института којима је дефинисан начин на који Суд може интервенисати у националне правне поретке. Посебна пажња у анализи посвећена је испитивању института правичног задовољења, пилот пресуда и привремених мера.

Део пети дисертације докторанд користи како би пружио приказ основних правно-теоријских ставова о односу начела супсидијарности са контролним механизмом Конвенције. Анализом ставова различитих теоретичара и њиховим поређењем са резултатима емпиријског истраживања који су обрађени у делу трећем дисертације, докторанд наводи који су то чланови Конвенције и који су то институти из Конвенције и праксе Суда на основу којих Суд дефинише сопствену улогу као супсидијарну улогу. Примењујући резултате и закључке из претходних делова дисертације, докторанд указује на постојање разлике између супсидијарности као правног начела и супсидијарности као

политичког начела. Такво разликовање докторанд даље користи како би испитао однос између начела супсидијарности какво постоји у систему Европске уније и начела супсидијарности које се може пронаћи у контексту контролног механизма заштите људских права који успоставља Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода.

Део шести дисертације испитује на који начин и у којој мери је концепт супсидијарности утицао на процес реформе Европског суда за људска права. У овом делу дисертације излагање је учињено хронолошки. Докторанд полази од првог помињања начела супсидијарности у контексту реформе Суда које је учињено почетком 21. века, и анализира релевантна документа настала у поступку реформе Суда до данас, истичући у ком контексту и на који начин је супсидијарност одређивала или модификовала правац у ком се реформа креће. Истовремено, докторанд примећује и да је сам концепт супсидијарности током вишедеценијских реформи променио своје значење на начин да је иницијално овај концепт био коришћен како би се државе позвале на одговорност да би приликом доношења Брајтонске декларације, супсидијарност постала основ да се Суд позове да ограничи свој „интервенционизам“.

У **закључним разматрањима** докторанд пружа скраћени приказ резултата истраживања. Докторанд указује да се у пракси Европског суда за људска права, супсидијарност јавља у значајном броју пресуда (чак 783 пресуде) где функционише и као правно начело прерасподеле надлежности и као политичко начело за проналажење политичког компромиса у циљу очувања осетљиве улоге Суда. Даље, докторанд наглашава да је у својој досадашњој пракси Суд начело супсидијарности изводио из међусобног односа чланова 1, 13, 35 став 1, 35 став 3б, 41 и 46 Конвенције. Такође, у закључном разматрању упућује се и на то да је начело супсидијарности по својој природи двосмерно и да оно може деловати и у свом позитивном и у свом негативном правцу, те да је анализа судске праксе показала да, иако поједини институти доминантно делују у позитивном или пак негативном правцу, за сваки од анализираних института могу се наћи и примери у којима они делују и у другом правцу, чиме се потврђују и теоријске претпоставке наведене у уводном делу дисертације.

Све делове рада Комисија позитивно оцењује.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у часопису са ISI листе односно са листе министарства надлежног за науку када су у питању друштвено-хуманистичке науке или радове који могу заменити овај услов до 01. јануара 2012. године. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

- 1) Тодоровић, Александар. "Од компромиса до принципа: преиспитивање концепта супсидијарности и његове улоге у реформи Европског суда за људска права." *Анали Правног факултета у Београду*, 65.1 (2017), 187-199.
- 2) Todorović, Aleksandar. "Significant disadvantage as admissibility criterion before European Court of Human Rights." *Via scientiae iuris, Proceedings of the international Conference od PhD Students in Law*, Miskolc, (2015): 417-425.

VII ZAKЉUЧЦИ OДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је резултирало следећим закључцима:

Полазећи од анализе савремене правне теорије у домену начела супсидијарности, супсидијарност је одређена као прерасподела надлежности између различитих нивоа власти који се међусобно налазе у хијерархијском односу и која подразумева да ће надлежност за обављање одређеног задатка припасти оном нивоу власти који у извршењу тог задатка поседује компаративну предност у односу на остале нивое власти. У сажетој дефиницији докторанд долази до закључка да се супсидијарност можњ дефинисати и као прерасподела надлежности између различитих припадника хијерархијске лествице која се врши по критеријуму компаративне предности.

Начело супсидијарности се може посматрати као правно и као политичко начело. У таквом преиспитивању првобитно је утврђено да супсидијарност функционише као правно начело у оквиру Конвенције тамо где постоји заједничка надлежност између Суда и држава чланица. Таква заједничка надлежност пронађена је у изразу правила о локалним правним лековима која произилазе из чланова 13 и 35 став 1 који, који се тумаче у вези са чланом 1 и 19 Конвенције и указују на то да се контрола људских права врши и на националном и на међународном нивоу, као и да је предмет те контроле исти, али да су субјекти који врше контролу различити и да се они налазе у хијерархијском односу. Слично тако, заједничка надлежност пронађена је и у домену правичног задовољења, које је одређено чланом 41 Конвенције. Тај члан, опет тумачен у вези са основним надлежностима Суда али и држава чланица, које су одређене члановима 1 и 19 Конвенције успоставља право Суда да под одређеним условима интервенише у националне правне поретке када сматра да би тако нешто било целисходно ради правичног задовољења жртве. Креативним тумачењем одредби, Суд је члан 41 довео у везу са чланом 46 из чега је најпре произашло његово овлашћење да препоручује појединачне мере, а потом да наложи као обавезне и појединачне и опште мере. Све наведено Суд је чинио управо позивањем на начело супсидијарности. Члан 46 Суд је искористио и као правни основ из ког произилази обавеза држава чланица да поштују привремене мере које он у поступку одреди.

Са друге стране у судској пракси пронађени су и примери позивања Суда на начело супсидијарности и у оним областима у којима он не дели заједничку надлежност са државама чланицама. У таквим околностима, према томе, не може се говорити о супсидијарности као о правном начелу. У наведеним околностима супсидијарност се користи од стране Суда као политичко начело. Изјављујући да је свестан своје улоге у контролном механизму, али и начелно боље позиције у којој се налазе државе чланице Суд је показао спремност да се позивањем на супсидијарност као политичко начело ограничи у својој контроли, како не би преузео на себе улогу националних власти, поготово онда када су посреди осетљива политичка питања. Овај концепт ограничења контроле коју у односу на националне акте врши, Суд је најпре применио кроз поље слободне процене које се показало као користан алат за решавање проблема балансирања великог броја различитих фактора који са собом носе различиту тежину у коначној оцени да ли је одређено ограничење права пропорционално у односу на сукобљене интересе Суд је искористио супсидијарност како би своје деловање ограничио и у односу на круг чињеница које је спреман да преиспита. Позивајући се на то да није суд четврте инстанце, Суд у Стразбуру заузео је став да неће без посебних разлога вршити преиспитивање утврђеног чињеничног стања на националном нивоу, нити начина на који су националне власти примениле домаће право.

Приликом утврђивања теоријске основе за дефинисање појма супсидијарности, истакнуто је такође и то да сама природа концепта супсидијарности подразумева истовремено и његово узлазно и његово силазно деловање. Без могућности (макар и теоријске) да супсидијарност делује и од горе ка доле и од доле ка горе, она не представља ништа друго до претпоставку надлежности. Није спорно да поједини институти доминантно делују у одређеном правцу. Обично се наводи да правило о локалним правним лековима доминантно делује као негативан аспект начела супсидијарности, слично тако и доктрина поља слободне процене као и правило четврте инстанце. Насупрот томе, када су у питању пилот пресуде, обично се наводи да оне представљају позитивни аспект деловања начела супсидијарности. Статистичка анализа праксе потврђује ово обележје супсидијарности.

Посматрајући главне карактеристике супсидијарности као правног начела прерасподеле власти, у поређењу са правним системом који је успостављен Конвенцијом и других правних система (пре свега оног који функционише у оквирима Европске Уније) уочене су и истакнуте одређене несумњиве разлике. Све те разлике међутим, заснивају се на околностима да начело супсидијарности у контролном механизму Конвенције функционише у специфичном контексту и то у домену прерасподеле контролне судске надлежности, за разлику од супсидијарности у оквиру правног поретка Уније, где то начело функционише у прерасподели законодавне надлежности. Но, различит начин манифестације начела супсидијарности у два поретка не утиче на суштину. Правна природа начела супсидијарности идентична је у оба правна поретка. Не постоје, према томе, две супсидијарности. У смислу начина манифестације начела супсидијарности у контролном механизму Конвенције може се само условно прихватити тврдња да је она комплементна. Услов под којим се она прихвата јесте тај да се из вида не сме изгубити то да она у одређеним ситуацијама може деловати и као конкурентна.

Правни институти из Конвенције и праксе Суда, према начину манифестације, односно пољу деловања подељени су у три групе. Прву групу чине они који одређују услове вршења супсидијарне надлежности Суда, у које је сврстано право на делотворни правни лек и услов искориштености локалних правних лекова али и услов значајнијег оштећења (макар у домену функционисања такозваних заштитних клаузула). Другу групу чине они који одређују границе супсидијарне контроле, у које спада правило четврте инстанце и поље слободне процене држава чланица. На крају, у групу института који одређују границе супсидијарне интервенције Суда, сврстано је питање правичног задовољења, укључујући ту и право Суда да нареди појединачне неновчане мере ради отклањања повреде права, пилот пресуде којима Суд наређује држави чланици да предузме опште мере ради отклањања последица права (у вези са чим је расправљена и судска пракса којом Суд такве мере само препоручује), као и институт привремених мера којима Суд наређује држави да у циљу очувања интегритета поступка нешто учини или се уздржи од каквог чињења.

У судској пракси, супсидијарност се јавља у значајном броју пресуда (чак 783 пресуде) где функционише и као правно начело прерасподеле надлежности и као политичко начело за изналагање политичког компромиса у циљу очувања осетљиве улоге Суда. У својој досадашњој пракси Суд је начело супсидијарности изводио из међусобног односа чланова 1, 13, 35 став 1, 35 став 3б, 41 и 46 Конвенције. С тим да се одређене назнаке супсидијарности могу пронаћи, како је то истицано у раду, и у члановима 37 и 38 Конвенције.

Разматрајући процес реформе контролног механизма уочено је да се питање супсидијарности у

оквиру тог процеса први пут јавља током Римске конференције, 2000. године и да од свог првог јављања до данас, супсидијарност представља једно од основних начела које руководи спољну реформу Конвенције и Суда, до те мере да је Протоколом 15 предвиђено и изричито увођење овог начела у преамбулу Конвенције. Након измена које су предложене Декларацијом из Брајтона, а које су махом спроведене кроз текстове Протокола 15 и 16, у наставку процеса реформе за сада нису понуђена нова конкретна решења. У том смислу, са аспекта припремних реформских докумената који су донети након Протокола 16 није сасвим јасно у ком ће се тачно правцу развијати даљи ток реформе контролног механизма.

Генерални закључак је да је начелом супсидијарности прожета читава Конвенција. Оно представља једно од основних начела контролног механизма и дефинише границе надлежности, контроле и интервенције Суда. Оно је дубоко укорењено у правној традицији система Конвенције и у судској пракси јавља се први пут релативно рано.

Начело супсидијарности стога делује као нека врста конституционалног принципа и обавља троструку функцију у контролном механизму Конвенције. Најпре оно служи на начин да одређује позицију Европског суда за људска права у односу према државама чланицама, и обрнуто, оно одређује позицију држава чланица према Суду. Како то произилази из примене услова искориштености локалних правних лекова и обавезе држава чланица да на националном нивоу обезбеде делотворни правни лек. Начело супсидијарности служи и као политички алат у ублажавању вертикалних тензија које постоје између националних власти и Суда, а који се у судској пракси манифестује применом поља слободне процене.

Коначно, начело супсидијарности јавља се као средство у одређивању укупног начина на који ће бити остварена права у оквиру контролног механизма Конвенције

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Докторанд у свом раду доказује изнете тезе употребом признатих метода научног истраживања, користећи се историјском анализом настанка правног института и судском праксом која даје емпиријски основ за закључке у дисертацији. Резултати истраживања су приказани поступно и систематично, према јасној класификацији. Рад садржи и критички осврт на ставове садржане у правној доктрини о начелу супсидијарности, са јасно издвојеним сопственим закључцима самог докторанда. Тумачење судских одлука засновано је на језичком и циљном методу и на критичкој анализи. Закључци логично проистичу из научних поступака који су примењени. На основу тога, Комисија позитивно оцењује начин на који је докторанд приказао и тумачио резултате свог истраживања.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Дисертација садржи све битне елементе.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Докторанд Александар Тодоровић је изузетно детаљно, са практичног и теоријског становишта, обрадио питање начела супсидијарности у пракси Европског суда за људска права. Посебна вредност његовог истраживања и дисертације представља обимна статистичка анализа праксе Европског суда за људска права. Закључци у дисертацији су емпиријски доказани испитивањем чак 1. 359 пресуда у којима се помиње начело супсидијарности а детаљно су анализирани 783. Поред коришћења емпиријских података у раду њихов преглед је дат табеларно на крају рада који обухвата 70 страна. Ово представља оригинални допринос науци међународног права јер овакав статистички преглед праксе не постоји у домаћој и иностраној литератури. Поред тога, докторанд врло успешно обрађује различите теоријске ставове о овом питању, а начело супсидијарности посматра и са аспекта политичке теорије и са аспекта правног начела. Консултовао је изузетно обимну литературу и узео у обзир мишљења најистакнутијих имена у овој области.

Научни допринос се огледа и у постављању система начела супсидијарности јер докторанд поставља свој оригинални теоријско-правни оквир. У дисертацији се наводи негативни и позитивни аспект супсидијарности и сви институти који су у вези са овим начелом су груписани према овој класификацији. Они се даље квалификују као услови вршења надлежности, као контрола вршења надлежности и као граница вршења надлежности. Ова теоријска поставка је такође оригинални допринос науци међународног права а резултат оригиналног истраживања.

Научни допринос дисертације се састоји у томе што је докторанд узимањем у обзир изузетно великог броја судских одлука (1.359) и научних радова утврдио на један целовит начин, основне координате једног од најважнијих начела Европског суда за људска права.

Будући да је предмет дисертације тема која до сада није систематски обрађена ни у међународној ни у домаћој правној доктрини, а која је веома важна, може се констатовати да истраживање које је докторанд спровео представља значајан допринос домаћој правној науци, те да ће представљати полазну основу за даља истраживања усмерена ка још дубљем разумевању начела супсидијарности у праву успостављеном Европском конвенцијом за заштиту људских права и међународном праву уопште.

На крају, указујемо да од 1. октобра 2017. године на Универзитету у Новом Саду постоји обавеза да се све докторске дисертације пре стављања на увид јавности провере кроз програм *iThenticate* да би се утврдило да ли постоји плагијаризам. У том смислу извршена је провера докторске дисертације *Начело супсидијарности у пракси Европског суда за људска права* кандидата Александра Тодоровића. Провером је утврђено 6 % истоветности текста у докторској дисертацији са текстовима доступним у бази података *iThenticate*. Из провере су искључени само цитирани делови текста, подаци из кључне документација која је саставни део сваке дисертације и списак литературе. Детаљним прегледом резултата претраге установљено је да је реч о цитираним одредбама међународних и других правних аката, уобичајеним изразима који се користе у међународном праву и текстом Европске конвенције за заштиту људских права, називима домаћих и међународних аката, бројевима службених гласила, и сл. То су подаци, речи и изрази који се неминовно појављују у свакој докторској дисертацији. Ово поклапање постоји и услед тога што је програм приликом провере препознао као истоветне текст и изворе у фуснотама, посебно адресе вебсајтова, који нису навођени под знацима навода. С друге стране, у основном тексту дисертације поклапања готово да и нема. Због тога је оцењено да је докторска дисертација ауторски рад докторанда.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања
Дисертација нема недостатака.
X ПРЕДЛОГ:
На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
да се докторска дисертација прихвати, а докторанду Александру Тодоровићу одобри јавна одбрана.

НАВЕСТИ ИМЕ И ЗВАЊЕ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ
ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Родољуб Етински
редовни професор (члан Комисије, председник)

Проф. др Ивана Крстић
редовни професор (члан Комисије)

Проф. др Сања Ђајић
редовни професор (члан Комисије, ментор)

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.